

Ruda Śląska, 28 maja 2018r.

Dr hab. Agata Chudzicka-Czupała, prof. Uniwersytetu SWPS
Uniwersytet Humanistycznospołeczny SWPS w Warszawie
Wydział Zamiejscowy w Katowicach
Zakład Psychologii Zachowań Społecznych i Organizacyjnych

PRODZIEKAN
ds. Nauki
Katarzyna Krasoń
prof. dr hab. Katarzyna Krasoń

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Lidii Baran na temat
„Psychologiczne uwarunkowania, przewidywanie oraz przeciwdziałanie nieuczciwości
akademickiej wśród studentów”**

Uwagi wstępne

Na podstawie Uchwały Rady Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego z dn. 13 marca 2018 r., podjęłam się oceny naukowej pracy doktorskiej Pani mgr Lidii Baran, pt. **„Psychologiczne uwarunkowania, przewidywanie oraz przeciwdziałanie nieuczciwości akademickiej wśród studentów”**, przygotowanej w Instytucie Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, pod kierunkiem Pani dr hab. Ireny Pilch, profesor Uniwersytetu Śląskiego. Rozprawę tę przestudiowałam z dużym zainteresowaniem i przyjemnością.

Oświadczam, że zagadnienia psychologicznych, społecznych i kulturowych uwarunkowań nieetycznego zachowania się człowieka, w tym braku uczciwości akademickiej, wchodzą w zakres moich zainteresowań naukowych i były przedmiotem prowadzonych przeze mnie w kraju i zagranicą badań oraz publikacji własnych i zespołowych.

Oceny dokonałam na podstawie przekazanego mi maszynopisu rozprawy, obejmującego 296 stron tekstu formatu A4, zawierającego:

- stronę tytułową, podziękowania i spis treści (5 stron),
- sześć rozdziałów merytorycznych, w tym podsumowanie i wnioski (222 strony),
- wykaz cytowanej literatury (bibliografię) (26 stron),
- spis rysunków (3 strony) i spis tabel (2 strony),
- aneks, zawierający 2 rysunki, w tym jeden z pozytywną opinią z dnia 1 marca 2016 r. na temat projektu badań Pani magister Lidii Baran sporządzoną przez Komisję Etyki, działającą przy Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego, 8 tabel z wynikami analiz statystycznych, raporty badawcze, instrukcje dla osób badanych oraz załącznik Narzędzia i materiały badawcze (w sumie 38 stron).

Formalno – merytoryczne kryteria oceny

W ocenie rozprawy przyjąłem kryteria wynikające z obowiązującej Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017.1789 j.t., wraz z późniejszymi zmianami), szczególnie z zapisu Art. 13.1 „Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej”.

Podsumowując, zgodnie z treścią wspomnianej wyżej ustawy, rozprawa doktorska powinna spełniać trzy kryteria:

- powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne dokonanie artystyczne,
- ma wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej,
- powinna dowodzić, że kandydat posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Ocena rozprawy doktorskiej

Odnosząc się do wymienionych wyżej trzech kryteriów przedstawię ocenę rozprawy doktorskiej Pani mgr Lidii Baran, **rozpoczynając od punktu drugiego.**

Po przeczytaniu pierwszych rozdziałów rozprawy nie można mieć wątpliwości, że Pani mgr Lidia Baran, Kandydatka do stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie psychologia, dysponuje bogatą wiedzą teoretyczną zarówno z zakresu psychologii, jak i ściśle na temat badanych przez siebie zjawisk i zachowań człowieka, które wykraczają poza tę dyscyplinę. W rozdziale pierwszym mgr Lidia Baran definiuje, w oparciu o właściwe źródła, nieuczciwość akademicką i oszustwa akademickie jako „zachowania, mające na celu zdobywanie, otrzymywanie lub przekazywanie informacji od innych, korzystanie z niedozwolonych materiałów lub informacji oraz omijanie przyjętego procesu oceny, realizowane z wykorzystaniem tradycyjnych lub nowoczesnych metod”, omawia rodzaje oszustw oraz konsekwencje dopuszczania się ich przez studentów w środowisku akademickim. Autorka dokonuje także wnikliwego przeglądu wyników badań, prowadzonych na poszczególnych kontynentach, a także w Polsce, dowodząc tym samym powszechności zjawiska i niewielkiej ilości analiz w polskich realiach.

W rozdziale drugim Autorka rozprawy, w sposób wyczerpujący i z dużym znawstwem tematu, prezentuje predyktory nieuczciwości akademickiej, brane pod uwagę w dotychczasowych badaniach, w tym jej uwarunkowania psychologiczne, osobowościowe, motywacyjne, te, związane z moralnością, a także z analizą postaw jawnych i utajonych wobec nieuczciwości akademickiej. Autorka dokonała tu także przeglądu badań znaczenia czynników socjodemograficznych, jako możliwych predyktorów

nieuczciwości akademickiej. Doktorantka słusznie uwzględniła wśród predyktorów również czynniki kontekstowe, takie jak odczuwanie przez studentów presji zewnętrznej, brak czasu na samodzielną pracę, przyzwolenie środowiska akademickiego na oszukiwanie, związane z niską szansą na zgłoszenie zaobserwowanej nieuczciwości przez innych studentów czy samo przekonanie o powszechności nieuczciwości wśród studentów, związane z byciem świadkiem oszukiwania przez innych. Autorka odwołuje się przy tym do właściwych teorii, na przykład do teorii neutralizacji (Siemaszko, 1993, Sykes, Matza, 1957), zakładającej, że stosowanie określonego rodzaju racjonalizacji pozwala osobie na działania sprzeczne z nakazami społecznymi lub prawnymi, przy jednoczesnej ochronie obrazu siebie oraz na neutralizację poczucia winy lub do teorii moralnego dystansowania się Bandury (2002), która obrazuje poznawcze mechanizmy radzenia sobie z własną nieuczciwością. Autorka powołuje się także na wyniki najnowszych badań w tej dyscyplinie, dowodzące między innymi działania wspomnianych mechanizmów i ukazujące ich znaczenie dla procesów regulacji zachowania się, polegającego na angażowaniu się studentów w nieuczciwe praktyki.

Rozdział trzeci stanowi prezentację istniejących modeli teoretycznych uwarunkowań, decydujących o angażowaniu się studentów w nieuczciwe praktyki. Dobór opisanych teorii jest właściwy i zgodny z aktualnymi badaniami, prowadzonymi w tym zakresie na świecie, a rozdział ten stanowi dobrą syntezę obowiązujących podejść do tematu i uwzględnia większość istotnych czynników, których znaczenie zostało objęte badaniami empirycznymi. Pani mgr Lidia Baran odwołuje się tu na przykład do modelu przyczynowego Whitleya (1998), który stanowi metaanalizę 107 badań, łączących znaczenie czynników osobowościowych, motywacyjnych i sytuacyjnych, a także do zintegrowanego modelu nieuczciwości akademickiej Murdock i Andermana (2006), którzy podkreślają rolę czynników osobowościowych i tych, związanych z kontekstem, przekładających się na motywację do podjęcia nieuczciwego zachowania się. Autorka powołuje się też na model trójkąta oszustw akademickich (Becker, Cannoly, Lentz, Morrison, 2006, Malgvi i Rakovski, 2008), koncentrującego się wyłącznie na czynnikach kontekstowych i na teorię planowanego zachowania się (Ajzen, 1991, Beck i Ajzen, 1991), który uwzględnia subiektywne normy i przekonania na temat czynników, ułatwiających bądź utrudniających podjęcie działania, postawę wobec zachowania się i postrzeganą kontrolę behawioralną nad działaniem, a także, we wzbogaconej później wersji, ujmuje znaczenie przekonań moralnych, powinności moralnej i rolę wcześniejszego zachowania się. Rozdział czwarty stanowi dogłębne przybliżenie sposobów przeciwdziałania nieuczciwości akademickiej, opisane w literaturze przedmiotu, takie jak system kar i nadzoru, instruowanie studentów, stosowanie kodeksów honorowych i ich egzekwowanie czy odwoływanie się do zintegrowanych programów przeciwdziałania nieuczciwości akademickiej.

Autorka rozprawy podsumowuje część teoretyczną odautorskim wskazaniem czynników związanych ze skłonnością do automatycznego działania i podejmowania decyzji intuicyjnych, jako tych, które nie były poddane analizom i badaniom empirycznym. Pani mgr Lidia Baran słusznie

zauważa lukę istniejącą w tym obszarze w badaniach empirycznych, a w odniesieniu do profilaktyki odważnie postuluje integrację działań prowadzonych na poziomie indywidualnym, jak i instytucjonalnym. Wszystkie hipotezy badawcze zostały wyprowadzone z przytaczanej wcześniej literatury, z omówionych teorii oraz z wnikliwego przeglądu wyników badań empirycznych innych autorów.

Przejdę teraz do oceny rozprawy doktorskiej w odniesieniu **do trzeciego z wyróżnionych punktów**, to znaczy czy Kandydatka do stopnia naukowego doktora ma umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Na potrzeby realizacji trzech postawionych przez Doktorantkę celów badawczych skonstruowano odmienne modele badań. Sposób przeprowadzenia badań zasługuje na osobny komentarz.

Po pierwsze, bardzo dobrze opisano badane zmienne, a także sposób ich operacjonalizacji (zostały to czytelnie ukazane w Tabelach 4, 20 i 39). Modele badań schematycznie przedstawiono na rys. 5, 17 i 30, co pozwala zrozumieć zamysły badawcze Autorki. Bardzo dobrze scharakteryzowane zostały też wszystkie zastosowane narzędzia badawcze. Przedstawiono je w sposób przystępny, wnikliwy, a także wyjaśniono, dlaczego zostały wybrane do pomiaru wartości badanych zmiennych. W przygotowaniu narzędzi udział Doktorantki jest niekwestionowany. Można tu wspomnieć i pochwalić chociażby pracę Pani mgr Lidii Baran nad polską adaptacją i walidacją wielu narzędzi, na przykład przygotowanie Zrewidowanego Kwestionariusza Motywacji Osiągnięć (AGQR) (Elliot, Murayama, 2008), Kwestionariusza - Trójkąt Oszustw Akademickich (TOA) (Malgwi, Rakowski, 2008) czy Nowej Skali Uogólnionego Poczucia Własnej Skuteczności (NGSES) (Chen, Gully, Eden, 2011) oraz innych. Skrupulatny proces przygotowania polskich wersji narzędzi najpełniej dowodzi rzetelności Doktorantki, świadcząc o walorach Jej warsztatu badawczego.

Na szczególną pochwałę zasługuje warsztat metodologiczny Doktorantki, o czym stanowi chociażby manipulacja eksperymentalna, zastosowana przez Autorkę, czy posłużenie się komputerowymi procedurami badawczymi z wykorzystaniem programu IRAP2014®, co wymagało dodatkowej wiedzy i kompetencji. Doktorantka zadała sobie wiele trudu, gdyż badanie takie jest czasochłonne, obarczone wysokim ryzykiem wykluczenia osób badanych z próby z uwagi na nieprzejsięcie przez niektóre osoby części treningowej oraz wymaga bezpośredniego kontaktu z osobą badaną. Także dobór wszystkich prób badawczych nie budzi zastrzeżeń. Szeroki jest także wachlarz analiz statystycznych, wykonanych na potrzeby tej rozprawy. Autorka posłużyła się analizami korelacyjnymi, analizą regresji, analizą mediacji i moderacji, analizą ścieżek, analizą różnic między grupami, analizą wariancji, analizą skupień.

Nie mam wątpliwości, na podstawie przytoczonych wyżej danych, co do umiejętności Doktorantki do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Dodatkowo potwierdzają to też artykuły, które opublikowała samodzielnie jako rozdziały w pracach zbiorowych w 2014 i 2015 roku, a także

współ z innymi autorami w "Journal of Research in Personality" (2018), co jest dużym osiągnięciem Doktorantki, a także w polskich czasopismach naukowych, notowanych na liście MNiSW, takich jak „Czasopismo Psychologiczne” (2017), „Chowanna” (2016), anglojęzyczne czasopismo „Polish Journal of Applied Psychology” (2015), czy czasopismo „Preferencje Polityczne” (2013).

Odnosząc się do pierwszego kryterium oceny rozprawy doktorskiej Kandydatki do stopnia naukowego doktora, przyjrę się teraz rozwiązaniu problemu badawczego podjętego w rozprawie doktorskiej.

Autorka rozprawy postawiła sobie trzy cele - po pierwsze, zaprezentowanie obecnego stanu wiedzy na temat nieuczciwości akademickiej, psychologicznych predyktorów jej podejmowania, modeli teoretycznych, umożliwiających jej przewidywanie oraz sposobów przeciwdziałania jej występowaniu, po drugie – opisanie wyników badań własnych, przeprowadzonych w wymienionych obszarach i, po trzecie, sformułowanie na ich podstawie wniosków o możliwościach aplikacyjnych wyników w środowisku akademickim.

Doktorantka postawiła też trzy główne cele badawcze. Pierwszy to poznanie zasięgu i charakteru podejmowanej nieuczciwości akademickiej, a także określenie relacji pomiędzy deklarowanym popełnianiem różnych rodzajów oszustw akademickich przez studentów a wybranymi cechami osobowości (psychopatia, perfekcjonizm), czynnikami związanymi z motywacją (poczucie własnej skuteczności, motywacja osiągnięć), postawą jawną wobec nieuczciwości akademickiej, orientacją moralną, kierunkiem studiów oraz postrzeganymi czynnikami związanymi z kontekstem (presja, możliwość, dostępna racjonalizacja nieuczciwości) - zadała tu pytania o główne cechy i czynniki kontekstowe, mogące mieć istotne znaczenie dla nieuczciwych zachowań podejmowanych w środowisku akademickim oraz o możliwość zbudowania typologii osób popełniających oszustwa w odniesieniu do badanych cech.

Drugim celem było określenie możliwości przewidywania nieuczciwości akademickiej (oszukiwania na kolokwium lub egzaminie) z zastosowaniem modelu zmodyfikowanej teorii planowanego zachowania, obejmującej pomiar zachowania, intencji, powinności moralnej, postawy jawnej, subiektywnych norm oraz kontroli behawioralnej względem nieuczciwości, poszerzonej o pomiar postawy utajonej oraz przeszłych zachowań nieuczciwych. Na uwagę zasługuje całkowicie nowatorskie włączenie pomiaru postawy utajonej do modelu przewidywania nieuczciwości akademickiej, które, jak zauważa Autorka rozprawy „oparte jest na analizach dowodzących, że zachowania automatyczne przejawiane są przez jednostkę w sytuacjach, w których normy behawioralne są wieloznaczne lub słabo ustrukturalizowane, jak ma to miejsce na przykład podczas podejmowania decyzji o charakterze moralnym oraz na wynikach badań świadczących o możliwości wyjaśniania dzięki postawie utajonej braku zgodności między jawnymi postawami a zachowaniem”.

Cel trzeci to eksperymentalne przetestowanie metody zapobiegania nieuczciwym zachowaniom studentów, opartej na zastosowaniu jednego z elementów tworzących kodeksy

honorowe, czyli składania przez studentów pisemnego przyrzeczenia, w którym zaręczają, że nie będą podejmować nieuczciwych działań w trakcie trwania studiów. Działanie tego czynnika poszerzono o dodatkowe elementy mogące wpłynąć na jego skuteczność, takie jak bezpośrednie odniesienie do wartości, wzmocnienie bezpośredniego powiązania między nieetycznym zachowaniem a tożsamością studenta, które obniża poziom angażowania się w oszustwa z powodu zagrożenia dla spostrzegania siebie jako osoby uczciwej oraz podawanie ustrukturalizowanej informacji na temat tego, co konstytuuje nieuczciwość akademicką zarówno na poziomie pracy indywidualnej, jak i grupowej, a przez to zwiększanie świadomości odnośnie oszustw akademickich. Sprawdzenie skuteczności zastosowanej procedury ma na celu nie tylko potwierdzenie efektywności opisanych sposobów oddziaływania na studentów w środowisku akademickim, ale także może stanowić pierwszy krok na drodze do stworzenia bardziej rozbudowanego programu przeciwdziałania nieuczciwości studenckiej.

Zakres pracy i ilość postawionych celów badawczych, a szczególnie ilość badań analiz, które tym celom podporządkowała, świadczą zapewne o dużej ciekawości poznawczej i wnikliwości Pani mgr Lidii Baran, która konsekwentnie poszukiwała odpowiedzi na wiele ważnych pytań w ramach przygotowanej przez siebie rozprawy doktorskiej. Odczucie, które towarzyszyło mi jednak podczas czytania rozprawy, to wrażenie, że Doktorantce zabrakło odwagi na podjęcie decyzji dotyczącej wyboru kilku, miast kilkunastu, głównych, wiodących problemów badawczych w obrębie trzech postawionych celów głównych albo, na zmniejszenie liczby celów głównych. W mojej ocenie Autorka rozprawy wybrała i zrealizowała ich za wiele, nie wzięwszy pod uwagę pojemności/objętości rozprawy doktorskiej, co skutkowało ogromną liczbą analiz statystycznych. Ograniczenie zagadnień do kilku pozwoliłoby pracy zyskać na przejrzystości, a model badań byłby bardziej wyrazisty. Dodatkowo wierzę, że ograniczenie ilości celów badawczych i zmniejszenie liczby postawionych pytań pozwoliłoby Pani mgr Lidii Baran być teraz już na innym etapie Jej kariery zawodowej i naukowej. Być może Doktorantka uwzględni tę uwagę w swojej przyszłej pracy naukowej? Chciałabym też prosić Panią mgr Lidie Baran o ustosunkowanie się do tej uwagi i wyjaśnienie, dlaczego zajęła się w pracy aż tyloma zagadnieniami naraz.

Konkludując, uzyskaliśmy w rozprawie zbiór wielu modeli badań, które dotyczą dużej ilości zmiennych, co może spowodować pewną dezorientację w odbiorze treści pracy i skutkować nieumiejętnością wyłonienia przez czytelnika głównych tez pracy oraz uniemożliwić mu, w efekcie, dokonanie podsumowania najważniejszych wyników. Podkreślę jednak, że każda z tych analiz została oparta na właściwych teoretycznych przesłankach, wykonana, opisana i podsumowana poprawnie, z niezwykłą, perfekcyjną wręcz, dbałością o szczegóły. Każda z tych analiz mogłaby też stać się podstawą interesującego artykułu naukowego. Dlatego, chociaż uznaję zbyt dużą objętość recenzowanej rozprawy za jej znaczącą wadę, doceniam równocześnie perfekcjonizm, dociekliwość i ambicje Autorki. Efekt zbyt dużej ilości celów badawczych, pytań i analiz zacierza zgrabne i klarowne podsumowanie, dokonane przez Autorkę rozprawy.

Rozprawa przyniosła zatem zakładane efekty w postaci odpowiedzi na trzy podstawowe pytania badawcze. Wyniki trzech różnych badań i wielu analiz pokazały, że, jak pisze Autorka, dokonując podsumowania:

- nieuczciwość akademicka jest powszechnym zjawiskiem wśród studentów i przybiera formę oszustw podejmowanych dla własnych korzyści lub w celu pomocy innym podczas egzaminów i kolokwii, a także w trakcie przygotowywania prac i wykonywania zadań na zajęciach,

- istotne znaczenie dla podejmowania decyzji o nieuczciwym działaniu mają wybrane czynniki osobowościowe, motywacyjne i te związane z kontekstem, a także orientacja moralna i postawa wobec zjawiska nieuczciwości; wyniki potwierdzają zakładany przez Doktorantkę wieloprzyczynowy charakter tego zjawiska i ukazują rolę poszczególnych cech i przekonań,

- istnieje możliwość zbudowania typologii osób popełniających oszustwa akademickie w oparciu o badane przez Doktorantkę cechy i przekonania,

- w celu przeciwdziałania nieuczciwości akademickiej podejmowanej przez osoby charakteryzujące się określonymi cechami m. in. niską samokontrolą, brakiem odczuwania lęku, brakiem motywacji do zdobywania wiedzy lub wysokich ocen, brakiem poczucia skuteczności w podejmowanych działaniach akademickich czy przekonaniem o braku powszechnie obowiązujących norm etycznych, należy wdrożyć określone środki prewencyjne oraz dostosować konsekwencje, z jakimi muszą liczyć się studenci przyłapani na nieuczciwości, do posiadanych przez nich zasobów (w tle rodzą się dodatkowe podstawowe pytania o reformę edukacji systemu szkolnictwa wyższego w Polsce i zasoby posiadane przez studentów i kandydatów),

- w przypadku osób podejmujących się oszustw w sposób impulsywny i wynikający z niskiej samokontroli oraz umiejętności odraczania gratyfikacji skutecznym środkiem zaradczym wydaje się zapewnienie warunków, w których możliwość dopuszczenia się nieuczciwości jest ograniczona, a ryzyko detekcji wysokie (konieczna wydaje się tu zwiększona kontrola).

Autorka postuluje też, by wśród osób, które cechuje niski poziom lęku, które nie obawiają się negatywnych konsekwencji swoich działań, wypracować podejście do studiowania oparte na motywacji mistrzostwa i angażowanie danego studenta w działania, mające na celu aktywne promowanie uczciwości akademickiej. Według Doktorantki istotne jest dążenie do stworzenia atmosfery sprzyjającej podejściu do studiowania opartym na pogłębianiu wiedzy oraz wdrażanie programów prewencyjnych, które powinno rozpoczynać się już od pierwszego roku studiów i trwać aż do ich zakończenia. Autorka podkreśla, że konsekwentne wzmocnienie działań o charakterze uczciwym w trakcie studiów może doprowadzić do trwałego włączenia ich w repertuar zachowań studentów, kontynuowanych następnie w środowisku zawodowym.

Nie będę tu analizowała wszystkich uzyskanych przez Doktorantkę danych, ale moją uwagę skupię na wyniku, który jest według mnie szczególnie interesujący. Wynik ten dotyczy poczucia własnej skuteczności, które okazało się nie być istotnym mediatorem relacji pomiędzy czynnikami osobowościowymi a nieuczciwością akademicką. Wynik ten, na co zwraca sama Autorka, „pozostaje

w sprzeczności z opisywanymi powiązaniem między stałymi cechami osobowości a przekonaniem na temat skuteczności podejmowanych przez siebie działań”. Jak Doktorantka może wyjaśnić ten wynik?

Wyniki uzyskane przez Autorkę z pewnością uznać należy za spełniające ważne kryterium oryginalności rozwiązania problemu badawczego, czego oczekuje się po rozprawie doktorskiej od Kandydata do stopnia naukowego doktora. Istotne novum to podjęcie zagadnienia profilaktyki nieuczciwych zachowań studentów, gdyż brakuje prac odnoszących się do tego problemu.

Recenzowana praca, chociaż jest bardzo obszerna, napisana została w sposób przejrzysty, z dbałością o klarowny podział treści, a także o stronę językową, styl, ortografię i interpunkcję, co jest, niestety, coraz rzadsze w recenzowanych tekstach. Jedyną wątpliwość budzi sformułowanie „czynniki kontekstualne”. Słownik języka polskiego nie zawiera słowa „kontekstualny”. Proponowałabym zastąpienie tego sformułowania zwrotem „czynniki kontekstowe” lub, ewentualnie, „czynniki związane z kontekstem”.

Uwagę zwracają dobrze dobrane testy analizy statystycznej wyników oraz wnikliwa ich dyskusja. Rozprawa zawiera też imponujący przegląd literatury, a cały projekt został oparty na szerokiej i bardzo dobrze dobranej bibliografii oraz na najnowszych wynikach badań. Praca opiera się na doskonałej syntezie dotychczas przeprowadzonych analiz, ale również stanowi oryginalny wkład Autorki w obszar badań, poświęconych nieuczciwym zachowaniom w ogóle i nieuczciwym zachowaniom akademickim w szczególności. Dodatkowo warto podkreślić, że jest to obszar wciąż niezgłębiony, szczególnie w polskich warunkach. Pozostaje życzyć Autorce, by dzięki Jej pracy spopularyzowała się w Polsce kwestia konieczności przeciwdziałania nieuczciwym praktykom i zachowaniom.

Autorka, w podsumowaniach, ukazuje nie tylko mocne strony zrealizowanych badań, ale, co ważne, zauważa też słabe ich strony i nie bojąc się autokrytyki, stwierdza, że do ważnych ograniczeń badań należał fakt, iż pomiar nieuczciwości obejmował jedynie deklarowaną przez studentów częstość angażowania się w określonego typu oszustwa akademickie, a nie faktyczne zachowania nieuczciwe. Badanie zachowań nieetycznych nie należy jednak do łatwych i trudno w tym obszarze o uchwycenie w badaniach faktycznych zachowań. Inny mankament, o którym pisze Doktorantka, to fakt włączenia do próby studentów psychologii, co może wiązać się z większą świadomością zasad prowadzenia eksperymentów psychologicznych i próbami zgadywania, co stanowi faktyczny cel oddziaływania. W kontekście pogłębionych analiz nakreślono też ciekawe kierunki przyszłych poszukiwań badawczych.

Z obowiązku muszę też zasygnalizować pewien brak formalny. Art. 13.6 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017.1789 j.t., wraz z późniejszymi zmianami) jest następujący zapis „Rozprawa doktorska powinna być opatrzona streszczeniem w języku angielskim..” W otrzymanej przeze mnie pracy brak jest streszczenia w języku angielskim, co można uznać za drobne uchybienie formalne, łatwe do uzupełnienia i będące w sumie mało istotnym przeoczeniem.

Podsumowanie

Podsumowując recenzję rozprawy doktorskiej i gratulując Pani Mgr Lidii Baran, a także Pani Promotor, powstałego dzieła, stwierdzam, że rozprawa doktorska „Psychologiczne uwarunkowania, przewidywanie oraz przeciwdziałanie nieuczciwości akademickiej wśród studentów” spełnia wymogi określone w artykule 13.1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017.1789 j.t., wraz z późniejszymi zmianami), stawiane pracom doktorskim w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie psychologii.

W związku z powyższym wnoszę o przyjęcie recenzowanej rozprawy doktorskiej przez Radę Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony.

Ponadto, ze względu na stronę merytoryczną pracy, jak i walory edytorskie, stawiam wniosek o wyróżnienie rozprawy, a także o opublikowanie jej w postaci monografii w całości lub raczej jej znaczącego fragmentu, po redakcji, która pozwoli usunąć treści mniej istotne.

/dr hab. Agata Chudzicka-Czupała, prof. Uniwersytetu SWPS/